

ze Sovětského svazu, ze země nejen již vítězného socialismu, ale i vítězího komunismu. To je zárukou také našeho úspěchu.

Bylo vždy touhou našeho pokrokového učitele a je i naším nynějším mírovým úsilím, aby naše školy vychovávaly tak uvědomělou, krásnou a zdatnou mládež, jaká vyrůstá v Sovětském svazu. K naplnění a uskutečnění této touhy vynaložíme spolu se vším naším pracujícím lidem celou svoji energii a všechny své síly.

Zkoušení žáků na střední škole.

V. I. VOJTULEVIČ, učitel lomkinské střední školy tambovské oblasti

Jednotlivé akty prověřování znalostí žáků ztrácejí svůj význam, jestliže nejsou spojeny v promyšlenou, vnitřně sladěnou soustavu, obsahující v časovém rozdělení základní momenty prověrky; a to:

1. obsah zkoušené látky, její rozsah a posloupnost (co a kdy zkoušet),
2. pořadí vyvolání žáků (koho a kdy zkoušet),
3. druhy a způsoby zkoušení (jakými způsoby a kdy zkoušet).

Soustava prověrky musí

a) míti na zřeteli provádění evidence znalostí žáků a různé její formy, umožňující podchytit všechny žáky a poskytující dostatečná data pro posouzení znalostí každého žáka;

b) vycházeti z cíle prověrky znalostí celé probrané látky (to neznamená, že každého žáka je třeba vyzkoušet z celé probrané látky);

c) zajistit, aby žáci soustavně plnili úkoly jim ukládané, nepripouštět nárazové práce (žák musí učivo znát a vždy být připraven k odpovědi);

d) být těsně spojena s ostatními prvky pedagogického procesu, s vysvětlováním, s upevňováním, s opakováním, tvořiti s nimi jeden celek, a mít jasný výchovný charakter: vychovávat lásku k práci, čestnost, houževnatost a vůli, sebekritiku a sebekontrolu, společné podněty k práci atd.

Zkoumaje různé způsoby zkoušení, užívané učiteli, a analyzuje rovněž svoji zkušenost, vybral jsem 7 nejvýraznějších forem:

1. formu kombinovaného prověřování,
2. formu částečné prověrky,
3. formu koncentrovaného zkoušení,
4. zkoušení po jednotlivých hodinách,
5. zkoušení po semestrech,
6. formu převládající prověrky a
7. formu operativní prověrky.

Popíšeme a vysvětlíme jejich zvláštnosti.

Způsob kombinovaného prověřování se skládá z řady po sobě následujících a střídajících se etap, z nichž každá má svůj účel.

První etapa je předběžná prověrka znalostí všech žáků.

Na počátku roku (i na počátku čtvrtletí) je nutné, aby si učitel objasnil, jak přistoupili žáci k práci, kdo se ještě „rozhoupává“ a k práci nepřistoupil a kdo pracuje pilně. To vše je třeba zjistit co nejdříve, aby se včas předešlo opoždování, a je-li třeba, aby učitel zlepšil svůj výklad. Proto v prvních 10 dnech zkouším všechny žáky. Učitelé jazyka a matematiky mohou pro tuto prověrku dát kontrolní písemnou práci, já však, protože učím zeměpisu, to učinit nemohu. Musím poslouchat odpovědi každého žáka, zkoušet podle mapy, zjistit řadu individuálních zvláštností: pochopení, úsudek, trvanlivost, pevnost zapamatování a j. Později není vyloučena možnost provést kontrolní písemnou práci. Pro urychlení prověřování užívám metody, které v poslední době říkají metoda intenzivního zkoušení. Vyvolávám ke zkoušení po několika dětech a po získaných pracovních zkušenostech jsem postupně zvýšil číslo současně zkoušených až na 10. K současnému zkoušení 10 žáků je třeba: aby učitel se sám ke zkoušení dobře připravil (zvlášť promyslel otázky), dobře připravil žáky (ve smyslu znalosti), naučil je rychlému tempu zkoušení, důvtipu a intenzivní pozornosti; učitel sám musí umět rozdělit a napnout pozornost, celou dobu pozorovat vyvolané žáky i ostatní třídu, aby si pamatoval odpovědi a rychle se orientoval co, koho a jak zkoušet.

Jak provádím konkrétně tento způsob zkoušení? Na předcházející hodině zeměpisu v VI. třídě jsme probírali horizontální rozčlenění Evropy a obecné složení povrchu. V této hodině vyvolávám ke zkoušení 10 žáků, a to ty, kteří se v předcházejícím školním roce dobře učili. Za prvé tito žáci dají svými dobrými odpověďmi třídě pracovní náladu, dají tón celé další práci a ukáží, jak studovat; za druhé, odpovídají rychle, bez zdržování a na zkoušení se ztrácí málo času; za třetí se učí uložené látce systematicky a můžeme být jisti, že se jí naučí i na příští hodinu. Otázku dám všem vyvolaným; kdo zná odpověď, zvedne ruku. Pozoruji žáky a zeptám se toho, který se hlásí nejistě nebo nepozvedl ruku. Jeden z vyvolaných ukazuje na mapě a jmenuje poloostrovy, druhý ostrovy, třetí moře, zálivy atd. Potom zkouším na přeskáčku. Na různé nesprávnosti v pojmenováních, při ukazování na mapě a v jiných odpovědích ihned reaguji a vysvětluji jejich příčiny. Zkoušení se provádí rychlým tempem, živě, oči žáků svítí, tváře jim zčervenají, někteří nemohou netrpělivostí vydržet stát na místě, celá třída reaguje na odpovědi vyvolaných, zejména na odpovědi jasné, dobré; vzniká i u ostatních přání, odpovídat dobře. Každý vyvolaný odpovídá nejméně na tři otázky, některým dávám 5—6 otázek, některé nechávám doplňovat odpovědi. Zkoušení trvá 25 minut, ostatních 20 minut nechávám přehledu nové látky o Evropě.

Následující hodinu věnuji plně prověřování; zkouším i relief i horizontální rozčlenění Evropy. Vyvolám za hodinu 20 žáků ve dvou skupinách po 10. Metoda zkoušení je tatáž, tu však jsou už i slabší odpovědi. Srovnáním se snadno určí znalosti každého vyvolaného

žáka. I když zkoušení postupuje rychle, nelze je nazvat povrchním, letmým. Učitel získává úplný obraz, jak který žák plní domácí úkoly, jak si osvojuje učební látku. Zvláště jasně se oddělí žáci dobře odpovídající a špatně odpovídající. Získá se mnoho poznatků pro charakteristiku žáků: zdali studují mechanicky či uvědoměle, jak hovoří, jak jsou pozorní atd.

Když je předběžné seznamování se znalostmi a prací žáků skončeno, přechází proces prověřování do druhé etapy.

Druhá etapa je výběrová (vyřazovací) prověrka znalostí jednotlivých žáků. V této etapě si ukládám tyto úkoly:

1. Prověřit znalosti těch žáků, kteří dostali v první etapě dvojky, blíže se seznámit s charakterem jejich učební práce pomocí jim dodatečným vysvětlením a častou prověrkou je přimět pilně se učit. Vyvolávám je ke zkoušení po dostatečném upevnění látky.

2. Při studiu a upevňování nové látky vyvolávám žáky, kteří dostali v první etapě „5“ a „4“, aby podnítili ostatní k dobrému učení; ukázat názorný příklad a dát možnost výborným žákům projevit se, rozvinout v nich přání učit se ještě lépe.

3. Prověřit znalosti některých žáků, kteří dostali v první etapě „3“, zvláště těch, kteří budí pochybnost o systematické práci.

Druhé etapě věnuji 15—20 dní; za tuto dobu stačím vyzkoušet 10—12 žáků. Vyptávám se jich podle pracovního plánu: i na obvyklých kombinovaných hodinách, i na zvláštních evidenčních hodinách. Vyvolávám jednotlivě 1—2 žáky. Podchytím otázkami jak látku uloženou na tuto hodinu (podrobně), tak i látku dříve probranou (nejdůležitější, základní). Každého žáka pozoruji, abych jej všestranně prostudoval. To mi později umožní správně reagovat na celé žákové chování a vést jeho školní práci. Na co dávám pozor?

1. Kterou učební látku vyvolaný žák nejlépe ovládá: látku snadnou, novou, vyžadující pouze pozornost a ne pamětné učení, či naopak látku vyžadující takového učení, látku konkrétní, abstraktní atp.

2. Kterou učební látku si žák osvojuje špatně: obtížnou, nezajímavou, vyžadující samostatné práce, spojenou s látkou dříve probranou atd.

3. Jak zná, jak chápe to, čemu se naučil: umí-li úplně vše, co bylo uloženo, či jen hlavní, nebo možná i jen podružné, ale zato zajímavé detaily, rozumí-li látce a jaké je toto porozumění, zná-li příčiny a spoje jevů.

4. Umí-li myslet a rychle uvažovat, pozorovat a činit závěry, užít osvojeného učiva v praxi, uvádět vlastní příklady.

5. Zapamatovávali si trvale, dlouho si pamatuje a co z osvojeného učiva zvláště zachovává v paměti.

6. Jaká je pozornost, stupeň zainteresovanosti prověrkou i hodnocením, poměr k nim.

7. S jakou dovedností vyjadřují žáci svoje znalosti slovem, jaká je čistota a spisovnost řeči, tvoření vět, formulace hlasu, tónování, logičnost otázek, jak plně a jasně umějí vykládat svoje znalosti.

8. Spoléhají-li se na vedlejší pomoc: na návodné otázky, napovídání atd.

9. Jak se chovají při zkoušení, zda klidně, jistě, rozpačitě, nervosně, neukázněně atp.

Uvedu příklad: žák VI. třídy S., nevelký, nervosní, pohyblivý, neposeda; rychle chápe i uvažuje, je vyvinutý, při hodině není vždy pozorný, učí se rovnoměrně, ale někdy nemá domácí úkol; dychtivě žádá, aby byl častěji zkoušen, ale když je vyvolán, vychází jakoby nerad. Projevuje vědychtivost (dává otázky z různých odvětví znalostí), dobře chápe i složité vzájemné vztahy a spoje mezi jevy. Učivo si pamatuje dosti dlouho, avšak přání udržet je v paměti neprojevuje. Odpovídá hlasitě, jasně, poněkud křiklavým hlasem, řeč není plyná, je přerušovaná, svoje znalosti vyjadřuje neúplně a nespojeně, je třeba klást mu otázky, aby věc podrobněji vysvětlil. Slabě rozvinuté mluvní návyky mu brání dostat lepší známku a on ji dostat chce a domáhá se toho. Když dostane známku, ztrácí živost a projevuje tiché neuspokojení.

O některých žácích se vytváří mínění rychle, ale někteří jaksí zůstávají ve stínu, nejsou nápadní, je třeba věnovat jim zvláštní pozornost, abychom je prozkoumali.

Zkoušení ve druhé etapě prochází pomalu, a kdybychom je prodlužovali v tomto tempu, pak by mnozí žáci zůstali mimo kontrolu, mohli by začít pracovat nesoustavně. Je třeba opět zkontrolovat stav učební práce celé třídy, to už je však úkol následující, třetí etapy prověrky.

Třetí etapa je diferencovaná prověrka znalostí všech žáků. Tato prověrka ve srovnání s obecným předběžným zkoušením první etapy má tyto zvláštnosti: za první, k nynějšímu zkoušení se mi nahromadilo dostatečné množství látky pro úsudek o pracovních vlastnostech i znalostech mnohých žáků, a proto je možno zkoušení diferencovat. To znamená, že u jednoho žáka věnuji větší pozornost zkoušení mapy, u druhého znalostem příčinných spojů, u třetího dovednosti vyjádřit svoje znalosti atp.; jednoho zkouším z poslední látky a jiného ze všeho, co jsme probrali. Za druhé, za uplynulou dobu bylo probráno mnoho látky a při zkoušení se naskytá možnost rozlišit otázky, užívat různých způsobů prověrky. Prověrce věnuji 3—4 hodiny, podle počtu žáků, vyvolávám 5—10 dětí současně. V prvním čtvrtletí v VI. třídě připadá na třetí etapu prověrka znalostí politické mapy, obyvatelstva a všeobecného přehledu Evropy.

Z počátku vyvolávám ty žáky, kteří byli zkoušeni pouze jednou, a to v první etapě. Ptám se jich mnoho, zkouším všechno, co bylo probráno ve druhé a třetí etapě. Potom vyvolám ty žáky, kteří byli zkoušeni ve druhé etapě: je zkouším z látky probrané v poslední době (to, z čeho ještě nebyli zkoušeni); špatně prospívající zkouším naposled.

Prověrka celé třídy je skončena, je možno opět se zaměstnávat studiem nové látky a prací jednotlivých žáků; to bude úkolem čtvrté etapy.

Čtvrtá etapa je individuální prověrka jednotlivých žáků. Ze zkoušení v předcházejících etapách mají žáci několik známek. V tomto hodnocení bývají tři varianty:

- a) žáci mají po celou dobu stejné známky;
- b) žáci mají známky stále lepší a lepší;
- c) žáci dostali známky nestejné.

V důsledku toho má učitel při prověřování různý úkol: u první skupiny se musí přesvědčit, učí-li se žáci stále na jednu a touž známku, a není-li možno je podnítit k lepším známkám; u druhé skupiny je třeba vyjasnit, je-li zlepšení známek skutečně pevné, není-li to zjev náhodný. U třetí skupiny je třeba vyjasnit, jaká je příčina nestálého prospěchu a jakou konečnou známku je možno stanovit.

Především vyvolávám ty žáky, kteří mají stále dvojky, potom ty, kteří dostali poslední známku „špatně“, dále ty, kteří mají střídavý prospěch, a nakonec ostatní, kteří nebyli zkoušeni v druhé etapě. Zkouším dosti podrobně, vyvolávám najednou nejméně 2 žáky.

Čtvrtá etapa trvá přibližně dva týdny; podchycuji zkoušením 10—12 žáků. Jestliže se už v třetí etapě při všeobecné prověrce užívalo diferencovaného zkoušení, nyní je tím spíše možné užít individuálního postupu k vysvětlení znalostí každého žáka.

Přibližuje se konec čtvrtletí. Je čas udělat bilanci a přecházíme k následující, poslední etapě prověrky.

Pátá etapa je prověrka shrnující. Úkoly této etapy jsou:

1. je třeba se ptát těch žáků, kteří nebyli zkoušeni podrobně v druhé nebo čtvrté etapě;
2. ještě jednou prověřit ty, kteří mají o čtvrtletí dostat „4“ a „5“ (letmé přezkoušení probrané látky);
3. prověřit frontálně ostatní, aby bylo jasno, zdali se na konci čtvrtletí neopozdili (známky se nedávají všem).

Při užití popsanych způsobů prověrky má každý žák závěrem za čtvrtletí nejméně 3 známky: po jedné z 1. a 2. etapy a jednu z etap ostatních. Část žáků má 4—5 známek a jednotlivé neprospívající žáky zkouším skoro každou hodinu. Všichni žáci jsou stále pod kontrolou a musí být vždy připraveni k odpovědi. Je třeba ještě poznamenat, že na počátku každé hodiny musí se u mne přihlásit ti žáci, kteří se na hodinu nepřipravili, a já to poznamenám do deníku. Jestliže není příčina vážná nebo jestliže se žák už dvakrát uložené látce nenaučil, dám mu jednotku.

Při prověřování znalostí žáků z cizího jazyka se ukázal účinnější způsob dílčí prověrky.

Při studiu cizího jazyka musí žáci nutně znát dostatečný počet slov, umět je správně vyslovovat, umět číst a psát, překládat z cizího jazyka do ruského a obráceně, znát gramatiku, umět vést aspoň elementární rozhovor. Aby se soustředila pozornost na závažnost každého tohoto momentu, aby sám učitel něco neopominul, aby bylo možno

včas poskytnout pomoc, napravit nedostatky, prověřuji a oceňuji jednotlivě každý z těchto momentů. Na jedné hodině hodnotím pouze čtení, na druhé překlad, na třetí znalosti gramatiky atd.

Dílčí prověrka poskytuje možnost rychle a správně ohodnotit znalosti mnohých žáků. Při ostatních způsobech prověrky není často jasno, jak ocenit odpověď: na příklad žák přečetl text nedbale, ale přeložil jej pěkně, naučil se gramatickým pravidlům, nedovede jich však užiti při sestavování vět, část slov zná, ale dělá chyby ve výslovnosti; jakou mu dát známku? Učitel mu dá celkovou známku „3“, — vždyť není důvod dát mu nižší známku — a žák se uspokojí. Různé učitelovy poznámky ve vlastním sešitě nebo notýsku jsou málo účinné, jestliže nejsou provázeny známkou ve výkaze. Při takovém sumárním hodnocení nacházíme, zvláště ve vyšších třídách, žáky, kteří nedovedou správně číst nebo sestavovat jednoduché věty v cizím jazyku.

Uvedu jednu variantu prověrky.

1. hodina. Vysvětluji žákům, jaké budu klást požadavky vzhledem k jazykovým znalostem; ukáži nutnost osvojení všech výše jmenovaných momentů; upozorňuji, že každou složku budu hodnotit zvlášť, že však neplnění kteréhokoli úkolu bude mít za následek špatnou známku. Probíráme kapitolu z učebnice, vysvětluji správný přízvuk. Třída čte nedbale, proto se rozhoduji soustředit pozornost především na správné čtení.

2. hodina. Prověřuji frontálně (vyvoláváje v lavicích) plnění úlohy (čtení, překlad, znalost slov); známky dávám pouze těm, kteří nesplnili úkol. Potom vyvolávám řadu žáků a prověřuji pouze správné čtení a výslovnost; dávám známky. Abych věděl, za co žák dostal známku, poznamenávám do čtverečku deníku písmeno „č“ (čtení). Za domácí úkol ukládám cvičení v překladu z ruského jazyka do německého.

3. hodina. Kontroluji plnění domácího úkolu a potom se otázkami a vyvoláním k tabuli přesvědčím, jak dovedou jednotliví žáci překládat do německého jazyka; dávám známky za překlad, přitom ve čtverečku deníku poznamenám „pn“ (překlad do německého jazyka). Probíráme gramatické jevy ve spojení s textem přečtené kapitoly.

4. hodina. Ověřuji znalosti z gramatiky a dávám známky do deníků s poznámkou „g“ (gramatika).

Probíráme nový paragraf, ukládám za domácí úkol přečíst a přeložit jej.

5. hodina. Kontroluji frontálně vyplnění úkolu, ale známky dávám pouze těm, kteří úkol nesplnili. Potom vyvolám řadu žáků a prověřuji znalost překladu z německého jazyka do ruského; všem vyvolaným dávám zaslouženou známku za překlad s poznámkou „p“ (překlad). Za domácí úkol uložím odpovědi na otázky podle textu paragrafu.

6. hodina. Kontroluji domácí úkol. Vyvolávám jednotlivé žáky, dám jim otázky v německém jazyku a oni odpovídají rovněž německy; dávám známky s poznámkou „r“ (rozhovor). Učíme se básni.

7. hodina. Zkouším znalost básně; dávám známky s poznámkou „b“. Dále opět v jednotlivých hodinách prověřuji dovednost překladu, čtení, znalost gramatiky atd. Vyvolávám nejen neprospívající žáky, ale i ty, kteří byli zkoušeni v předcházejících hodinách, pozoruji, radím. Občas provádím zvláštní kontrolu buď znalosti slov, nebo překladu.

Abych se vyznal v té hojnosti různých známek a nevynechal nic a nikoho, dělám si zvláštní soupis žáků třídy s dílčími rubrikami pro každý druh známek (ze čtení, překladu, slov atd.). Potom přenesu známky do rubrik. Podle toho, ihned mohu určit, jak se učí každý žák, v čem se opoždjuje a na co je třeba soustředit pozornost. Ke konci čtvrtletí se mi nahromadí dostatečné množství dat a podle nich mohu určit plně odpovídající čtvrtletní známku.

Tohoto způsobu se může použít pouze v těch předmětech, kterým je v učebním plánu věnován dostatečný počet hodin.

Způsob koncentrovaného zkoušení. Podstata tohoto způsobu je v tom, že učitel zkouší žáky třeba zřídka, ale důkladně, všestranně, z celé látky probrané ke dni zkoušení. Této formy často používají matematikové a fyzikové. Učitel vyvolá žáky k řešení příkladu nebo úkolu a požaduje podrobnou analýsu řešení, správné a rychlé jednání, zdůvodnění závěrů, porozumění všem naučeným pravidlům, thesím a způsobům. Je jasné, že takové zkoušení vyžaduje mnoho času a že učitel během čtvrtletí je s to vyzkoušet takto žáky pouze jednou. V tom je nedostatek způsobu koncentrovaného zkoušení.

Kdo se omezuje na podobné zkoušení, nezíská potřebná data pro čtvrtletní známky, mimo to se žáci budou učit nesystematicky, pouze pro okamžik blížícího se zkoušení, nebude možné včas objevit opoždování a zabránit mu. Neprospěch jednotlivých žáků objeví učitel teprve na konci čtvrtletí (až na ně přijde řada, aby byli zkoušeni), a to už bude pozdě dohánět, co zameškali. Proto je třeba kromě koncentrovaného zkoušení užít ještě těchto způsobů:

- a) provádět občas kontrolní písemné práce,
- b) kontrolovat domácí úkoly a sešity a
- c) často provádět letmé zkoušení s cílem ověřit si, pracují-li žáci systematicky. Při letmém zkoušení je možné zapisovat známky pouze za neznalost.

Při užití naznačených způsobů bude mít každý žák za čtvrtletí jednu známku (někdy dvě) z všestranného zkoušení, jednu až dvě z letmého zkoušení a z kontroly domácích úloh, jednu až dvě známky z kontrolních písemných prací. Je pravda, že pro učitele bude nejceněnější známkou ta, kterou žák dostal při všestranném, koncentrovaném zkoušení, a ostatní budou mít pomocný, doplňující význam. Koncentrované zkoušení nutí žáky prostudovat učební látku hluboce, důkladně a plně, a proto se ho může užívat pouze ve vyšších třídách.

Forma zkoušení v každé vyučovací hodině. Tato forma je velmi rozšířena mezi učiteli všech tříd a předmětů, ale není vždy účelná. Její podstata je v tom, že učitel zpravidla zkouší několik žáků z látky

uložené za domácí práci. Učitelé, aby se vyvarovali různých nedostatků, užívají různých způsobů:

a) zařazují po každé několik otázek z látky dříve probrané, někdy také zkoušejí podstatné věci z celé látky probrané od posledního žákovského zkoušení;

b) vyvolávají nejen žáky, které dávno nezkoušeli, ale i ty, které zkoušeli nedávno (aby zabránili přesnému pořadí při vyvolávání, aby se mu žáci nemohli přizpůsobit);

c) užívají metod intensivního zkoušení, to jest, vyvolávají současně několik žáků;

d) provádějí všeobecné frontální zkoušení, aby objevili opozdilé a zjistili celkovou úroveň osvojení probrané látky;

e) provádějí krátké kontrolní písemné práce.

Jmenované způsoby kontroly jsou doplňující, ale základní význam má soustavná prověrka v každé hodině.

Této formy jsem používal v hodinách zeměpisu v IX. třídě. Postup zkoušení po hodinách je tento:

1. Vyvolám 2—3 žáky a zkouším je z probrané látky o Francii; dám několik otázek o Velké Británii. Vysvětlím látku o Belgii.

2. Zkouším 2—3 žáky o Belgii a hlavní údaje o Francii; jednu až dvě otázky dám o Velké Británii. Vysvětlím látku o Holandsku.

3. Zkouším 2—3 žáky o Holandsku a Belgii, nejpodstatnější o Francii. Vyložím látku o přírodě a obyvatelstvu Německa.

4. Zkouším 2—3 žáky uloženou látku o Německu, nejpodstatnější o Belgii a Holandsku; dám jednu dvě otázky o Velké Británii a Francii. Vysvětlím všeobecný přehled německého hospodářství. Tak pokračuje prověrka i dále, ale po probrání 5—6 stran zkouším frontálně nebo letmo základní probranou látku.

Při zkoušení po jednotlivých hodinách i při zkoušení frontálním pozoruji, studuji žáky, dělám závěry, na co a jak je třeba se ptát, čemu je třeba věnovat pozornost, jaké nedostatky odstranit a jak.

Tato forma se osvědčuje při nevelkém počtu žáků a při dostatečném počtu hodin. Nejsou-li tyto podmínky, bude každý žák zřídka zkoušen, a proto se někteří budou učit nesystematicky, a kromě toho dostanou žáci během čtvrtletí málo známek.

Forma semestrálních zkoušek. Používám ji při astronomii v X. třídě. Astronomii se věnuje pouze 1 hodina v týdnu, ale učivo je rozsáhlé a obtížné, jeho vysvětlení vyžaduje mnoho času. Ověřovat znalosti není kdy. Žáci jsou dospělí, ve třídě je jich málo, proto je zcela možné užít na konci čtvrtletí formy semestrálních zkoušek. Není na závalu, jestliže absolventi střední školy přivyknou i této formě zkoušky, se kterou se setkávají na vyšší škole. Z 9 hodin v I. čtvrtletí věnuji 7 hodin výkladu a 2 poslední hodiny prověrce. Vyvolám současně 6 žáků, posadím je do prvních lavic, potom s nimi hovořím o celé probrané látce za první čtvrtletí. Dám otázku kaž-

dému jednotlivě i všem vyvolaným; nabudu jasné představy o znalostech každého žáka a dám známky.

Forma převládající prověrky. Je typická tím, že učitel větší část učební doby věnuje prověrce; také vysvětlení, upevnění a opakování se spojuje s prověřováním. Vzniká dojem, že učitel žáky stále zkouší.

Této soustavy jsem užíval při probírání přehledu SSSR v VIII. třídě. Žáci se učili zeměpisu SSSR v VII. třídě, mnohé jim bylo už známé, kromě toho na počátku VIII. třídy dobře prostudovali částečný přehled SSSR, seznámili se s hospodářsko-zeměpisnou terminologií a zvykli si pracovat samostatně s učebnicí. Proto naznačuji další pořad studia jednotlivých hospodářských oblastí.

1. Dělán všeobecný úvodní přehled některých oblastí určených k probírání (na příklad ústřední průmysl, černozem nebo sever a zařazuji severovýchod a severozápad atd.); uložím naučit se z učebnice části látky (po jedné oblasti), ukáži při tom, jak studovat, čemu věnovat pozornost, jak užívat učebnice.

2. V následující hodině vedu se žáky rozhovor o uložené látce, frontálně se žáky opakuji obecné poznatky, dávám známky těm, kteří se uložené látce nenaučili, vysvětluji, čemu nerozuměli, vyvolám několik žáků k mapě, zkouším je podrobně, dám jim známky. Uložím prostudovat následující část látky, ke které jsem dříve učinil nutné poznámky a pokyny.

3. V další hodině opět zkouším frontálně osvojení uložené látky, jednotlivým žákům dám známky, některé zkouším podrobně; otázkami, rozhovorem a doplňujícím vysvětlením prohlubujeme pochopení a upevnění látky. Pracující s novou látkou, připomínáme si látku starou, dříve probranou. Při zkoušení, při besedě, při odpovídání stále žáky studuji: kdo se o co zajímá, komu je něco nesrozumitelné, kdo pracuje samostatně, jak kdo umí vyjádřit svoje myšlenky, jak snadno si osvojuje atd. Tak pracuji a pozoruji v každé hodině. Tím se seznamuji s individuálními vlastnostmi každého žáka a dám mu odpovídající známky. Někdy provádím kontrolní práci.

Kladem této formy je:

1. Žáci přivýkají a učí se zacházet samostatně s učebnicí a plně si osvojují její materiál.

2. Rozvíjí se aktivita žáků a tím i zájem o učení.

3. Učitel dobře pozoruje každého žáka, jeho znalosti, charakter, plnění uložených úkolů a může zaujímat individuální postoj k žákům nejen při prověrce, ale i při vyučování a výchově vůbec.

4. Není pro žáky únavných a proto málo účinných dlouhých výkladů.

Forma o p e r a t i v n í prověrky. Je příznačná tím, že učitel, který dobře ovládá všechny způsoby prověrky a dobře pozoroval třídu, užívá těch druhů kontroly, které považuje v daném případě za nutné, neváže se na dřívější schema. U učitele, který je málo zkušený nebo má pouze formální poměr k práci, může vzniknout dojem jisté nesou-

stavnosti při používání této formy prověřování. Užívat tohoto způsobu je účelné pouze tehdy, když může učitel pozorně sledovat úspěchy každého žáka v učení a ihned reagovat na všechny zpozorované nedostatky. Takové podmínky mohou být ve třídě učiteli již známé, při nevelkém počtu žáků a při dostatečném počtu hodin.

Uvedu příklad: učím v X. třídě německému jazyku, mám 4 hodiny týdně, 16 žáků. Většinu žáků učím již šestý rok (od V. třídy) a některé třetí rok. Všechny jejich zvláštnosti (charakter, znalosti, zvyky) jsou mi dobře známy; ukazuji každému na nedostatky, radím, jak je napravit, upozorňuji, že budu kontrolovat plnění příkazů, a plním to. Při zkoušení pozoruji u jednoho žáka výslovnost, u druhého překlad, u třetího znalost slov. Pozoruji-li, že je třída slabá v překladu z ruského jazyka do německého, provádím vhodná cvičení a potom prověřuji. Mám-li pochybnosti o pevnosti osvojené látky, provedu letmé zkoušení, opakování probrané látky. Jestliže jeden paragraf četli a překládali všichni žáci každý po několika větách, tedy druhý paragraf čtou a překládají pouze jednotlivci; jestliže písemná kontrolní práce byla ze zájmen a předložek, tedy z podstatných a přídavných jmen bude podrobné ústní zkoušení atd. Po takovéto prověrce bude žákům zcela jasné, že je třeba učit se a znát vše, a to tak, jak to vyžaduje učitel.

PŘELOŽILA J. LANGROVÁ, VÚP